

Шерстюк Олександр Леонідович

*доктор економічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

Sherstiuk Oleksandr

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Leading Researcher of the Department of Accounting and Taxation
National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”
ORCID: 0000-0002-9866-511X*

Баран Євгеній Миколайович

*партнер з аудиту
Аудиторська Фірма «Інтер-Аудит Кроу»*

Baran Yevhenii

*Partner Audit
Interaudit Crowe Llc
ORCID: 0009-0007-3693-7523*

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-10-11512

АНАЛІТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗЕРВІВ ПІДПРИЄМСТВ

ANALYTICAL ASSESSMENT OF THE FORMATION AND USE OF FINANCIAL RESERVES OF ENTERPRISES

Анотація. Вступ. Формування та використання фінансових резервів є одним з підходів визнання та відображення у системі бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності підприємств заходів управління ризиками діяльності підприємств. Зазначений підхід ґрунтується на використанні припущень уповноважених осіб. Застосування заходів аналізу формування і використання фінансових резервів є одним механізмів обґрунтування відповідних припущень.

Мета. Метою проведеного дослідження визначена ідентифікація та параметризація завдань аналізу фінансових резервів підприємств.

Матеріали і методи. Під час дослідження були опрацьовані фактографічні дані підприємств, результати попередніх досліджень тощо.

Для досягнення мети дослідження було використано такі методологічні прийоми, як бібліографічний аналіз (для узагальнення результатів попередніх досліджень), моделювання (для ідентифікації чинників, що впливають на процеси формування та використання фінансових резервів підприємств), елімінування (для формалізації завдань аналізу фінансових резервів) та інші.

Результати. За підсумками дослідження встановлено, що до чинників, які визначають аспекти формування і використання підприємствами фінансових резервів, відносяться інтереси суспільства, вимоги чинного законодавства, параметри ринків ресурсів та збуту продукції підприємства, а також інтереси його власників та параметри функціонування. Серед завдань аналізу формування фінансових резервів пропонується визначити: ідентифікацію періодів часу впливу ризиків; визначення тривалості заходів, пов'язаних з формуванням резервів; встановлення тривалості впливу ризиків на діяльність підприємства; оцінювання величини прямих та альтернативних витрат, які можуть бути визнані внаслідок реалізації ризиків діяльності підприємства; здійснення коригування отриманої суми витрат з урахуванням обмежень, які визначаються вимогами нормативних документів; формування та обґрунтування оціночних характеристик активів, які можуть бути використані в разі реалізації ризиків діяльності; розробку та обґрунтування припущень щодо динаміки вартості активів, спрямованих на забезпечення фінансових резервів. До завдань аналізу використання фінансових резервів мають бути

віднесені: ідентифікація обставин, що призвели до необхідності фактичного використання фінансових резервів кожного виду; оцінка вартісної динаміки та структури використання фінансових резервів; визначення фактичної кількісної та вартісної структури активів, які були використані під час усунення наслідків впливу обставин, що призвели до використання резервів; визначення та оцінювання відхилень між вартістю активів на момент створення резервів, та вартістю в процесі фактичного використання резервів.

Перспективи. При визначенні предметної області подальших досліджень формування і використання фінансових резервів підприємств мають бути врахована необхідність вирішення проблем інформаційного та методичного забезпечення вирішення формалізованих завдань в контексті інтересів зацікавлених суб'єктів.

Ключові слова: бухгалтерський облік, фінансова звітність, аналіз, фінансові резерви, управління ризиками.

Summary. Introduction. Formation and use of financial reserves is one of the approaches to recognizing and reflecting in the accounting system and in the financial reporting of enterprises the measures of risk management of the activities of enterprises. This approach is based on the use of assumptions of authorized persons. The application of measures of analysis of formation and use of financial reserves is one of the mechanisms of substantiation of the relevant assumptions.

Purpose. The purpose of the research is to identify and parameterize the tasks of analyzing financial reserves of enterprises.

Materials and methods. During the study, factual data of enterprises, results of previous studies, etc. were processed. To achieve the goal of the study, such methodological techniques as bibliographic analysis (to summarize the results of previous studies), modeling (to identify factors that influence the processes of formation and use of financial reserves of enterprises), elimination (to formalize the tasks of analyzing financial reserves) and others were used.

Results. The results of the study found that the factors that determine the aspects of the formation and use of financial reserves by enterprises include the interests of society, the requirements of current legislation, the parameters of the resource markets and sales of the enterprise's products, as well as the interests of its owners and the parameters of functioning. Among the tasks of the analysis of the formation of financial reserves, it is proposed to determine: identification of the time periods of risk impact; determination of the duration of measures related to the formation of reserves; establishment of the duration of the impact of risks on the activities of the enterprise; assessment of the amount of direct and alternative costs that may be recognized as a result of the realization of the risks of the enterprise's activities; adjustment of the received amount of costs taking into account the restrictions determined by the requirements of regulatory documents; formation and justification of the valuation characteristics of assets that may be used in the event of the realization of activity risks; development and justification of assumptions regarding the dynamics of the value of assets aimed at ensuring financial reserves. The tasks of the analysis of the use of financial reserves should include: identification of the circumstances that led to the need for the actual use of financial reserves of each type; assessment of the cost dynamics and structure of the use of financial reserves; determining the actual quantitative and cost structure of assets that were used to eliminate the consequences of the circumstances that led to the use of reserves; determining and assessing deviations between the value of assets at the time of creation of reserves and the value in the process of actual use of reserves.

Discussion. When determining the subject area of further research into the formation and use of financial reserves of enterprises, the need to solve the problems of information and methodological support for solving formalized tasks in the context of the interests of interested parties should be taken into account.

Key words: accounting, financial reporting, analysis, financial reserves, risk management.

Постановка проблеми. Однією з особливостей введеного бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності є необхідність визнання та розкриття інформації щодо всіх істотних аспектів діяльності підприємств, яка зазнає постійного впливу з боку великої кількості зовнішніх та внутрішніх чинників. Одним з наслідків такого впливу є існування ризиків діяльності. Власне, ризики не мають ознак об'єктів бухгалтерського обліку (матеріальна чи нематеріальна форма, вартість, здатність приносити економічний зиск тощо). Проте, підприємство під час своєї діяльності має здійснювати заходи, спрямовані на компенсацію негативного впливу ризиків, зокрема — через механізм створення фінансових резервів.

Такий вплив часто призводить до виникнення обставин, що стають причиною відхилення фактично одержаних результатів діяльності від очікуваних. При цьому, в контексті оцінювання показників, за-

значені відхилення можуть визнаватися позитивними, негативними та нейтральними.

Позитивні відхилення свідчать про те, що підприємство у процесі діяльності отримало результати, які перевершують очікувані внаслідок більш ефективного використання ресурсів, високого ступеня задоволеності потреб покупців і замовників, зменшення втрат, пов'язаних з придбанням ресурсів та низькою продуктивністю господарських процесів, інших обставин.

Негативні відхилення, як правило, мають місце внаслідок зниження конкурентоспроможності підприємства через незаплановане підвищення витратомісткості діяльності, придбання та використання ресурсів, які знижують якість продукції, не відповідають очікуванням споживачів щодо якісних, кількісних та вартісних характеристик, регулярного виникнення необхідності у здійснен-

ні замін проданих одиниць чи партій продукту, їх додаткового технічного обслуговування (ремонтів, переробок тощо), а також неефективних заходів, що здійснюються управлінським персоналом в роботі щодо управління грошовими потоками (тривалість існування дебіторської та кредиторської заборгованостей, своєчасність та повнота їх погашення, політика залучення постачальників ресурсів, надання знижок та відстрочок у здійсненні оплати покупцям тощо). Ознаками негативних відхилень є перевитрачання ресурсів, збільшення втрат, пов'язаних з обслуговуванням дебіторської заборгованості, втрати доходів, обумовлені неякісною роботою з покупцями та замовниками, зменшення рентабельності діяльності та, як підсумок, зменшення показників, які характеризують фінансові результати.

Нейтральні відхилення можуть мати місце у випадках, коли зміни у використанні ресурсів, діяльності управлінського персоналу або у форматах співпраці з покупцями продукції чи постачальниками ресурсів не призводять до істотної зміни у результатах діяльності та не можуть обумовити їх позитивну або негативну оцінку.

Як правило, імовірність виникнення негативних відхилень фактичних результатів діяльності підприємства від їх очікуваних значень визнається в якості ризиків. Для запобігання їх виникненню або компенсації негативних наслідків їх реалізації підприємство має розробити політику управління ризиками, що має охоплювати різні інструменти ідентифікації та оцінювання впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, а також компенсації такого впливу.

Серед механізмів компенсації достатньо розповсюдженим є формування фінансових резервів. Такий спосіб компенсації небажаного впливу ризиків має низку переваг, серед яких — відсутність потреби до залучення додаткових ресурсів ззовні, їх плановий характер, а також можливість маневрування (з певними обмеженнями) обсягом та способом формування самого резерву.

Методичною основою формування фінансових резервів підприємства є концептуальна основа підготовки фінансової звітності, яка обрана підприємством, ґрунтується на даних бухгалтерського обліку і формалізована у наказі про облікову політику. Сама процедура визначення та реалізації способу формування фінансового резерву ґрунтується на виконанні заходів економічного аналізу. Саме методичні прийоми аналізу дають можливість обрати оптимальний з точки зору управлінського персоналу розмір фінансових резервів, виходячи з їх призначення, спосіб і джерела формування, а також — напрямки використання.

Викладене обумовлює актуальність досліджень, до завдань яких відноситься удосконалення організаційного та методичного забезпечення аналізу формування та використання фінансових резервів,

зокрема дослідження, результати якого викладені у цій статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аспекти формування і використання фінансових резервів суб'єктами підприємництва, що функціонують у різних сферах економічної діяльності, стали предметом великої кількості досліджень, результати яких знайшли відображення у наукових публікаціях.

Характеристику змісту та призначення фінансових резервів розкривають в оприлюднених результатах досліджень Ю.А. Верига, М.М. Орищенко [2], І.С. Крамаренко, Д.С. Войт, Н.О. Прокопенко, Ю.Ю. Кльоц, В.О. Христофоров [6], І.О. Падій [10], Т.І. Тесленко [13], Х. Фукуяма (H. Fukuyama), Й. Тан (Yo. Tan) [17], Й. Жай (J. Zhai), М. Бай (M. Bai) [19], інші науковці й практикуючі фахівці.

Варто відзначити, що дослідження проблем формування та використання резервів, а також розробка і обґрунтування механізмів їх вирішення мають не лише загальнотеоретичний, але й прикладний характер. Зокрема, предметом наукових досліджень стали аспекти застосування контрольних та аналітичних процедур оцінювання фінансових резервів в контексті вирішення завдань системи управління, про що йдеться у публікаціях К.М. Окаянюка [8], М.О. Сулими, А.А. Гвінсадзе [12], О.Л. Шерстюка, Н.Л. Жук [14], М. Бітара (M. Bitar), К. Пунктуантонга (K. Pukthuanthong), Т. Уолкера (T. Walker) [15] та інших.

Натомість, Б.А. Засадний [4], Я. Крупка [7], Р. Фар (R. Färe), С. Гроскопф (S. Grosskopf) [16] та інші вітчизняні й закордонні науковці та фахівці у сферах фінансового менеджменту, корпоративного управління, фінансового менеджменту тощо визначають особливості формування, реєстрації, обробки та передачі даних стосовно фінансових резервів у різноманітних інформаційних системах, зокрема — в бухгалтерському обліку та у фінансовій звітності.

Організаційні та методичні аспекти аналізу фінансових резервів, їх формування та використання характеризуються на публікаціях М. Білошкурського, І. Заїчко, Ю. Ковернінської [1], Л.В. Гуцаленко, М.М. Молдована [3], М.Ю. Карпушенко [5], Н.А. Остапюк, Д.А. Климівич [9], Л.М. Пилипенка, Ю.В. Демської [11], Ж. Ї (Z. Yi), К. Уейлі (X. Weili), П. Шенгпінга (P. Shengping) [18] та інших.

Отже, спостерігається тенденція до розширення функціональних можливостей системи управління в контексті оптимізації діяльності підприємств, нейтралізації ризиків, компенсування непередбачених коливань доходів і витрат на основі формування і використання резервів з урахуванням результатів наукових досліджень, що забезпечують належне обґрунтування новим та удосконаленим методичним підходам. Водночас, вважаємо за доцільне відзначити недостатнє, на наш погляд, розкриття у наукових публікаціях підходів щодо ідентифікації та форма-

лізації завдань економічного аналізу формування та використання фінансових резервів підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Зважаючи на викладене, метою дослідження, результати якого викладені у цій статті, визначено ідентифікацію завдань аналізу фінансових резервів підприємств. Вирішення окресленого завдання, на наше переконання сприятиме вирішенню низки організаційних та методичних проблем аналізу як одного з інструментів інформаційного забезпечення управління фінансовими резервами зокрема та діяльністю підприємств в цілому.

Виклад основного матеріалу. Формування фінансових резервів, як правило, здійснюється на підставі припущень управлінського персоналу, які стосуються безпосередньо облікових підходів щодо ідентифікації, оцінювання та розкриття інформації щодо змісту та результатів окремих видів господарських операцій в системі бухгалтерського обліку, у фінансовій, податковій та управлінській звітності. Реалізація більшості таких припущень передбачається існуючими концептуальними основами ведення бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності через механізм створення та використання фінансових резервів.

Такий підхід дає можливість визначити оціночні характеристики відповідних звітних показників у звіті про фінансово-майновий стан (баланс) стосовно величини фінансових резервів станом на початок і кінець звітного періоду, а також стосовно динаміки формування та використання фінансових резервів у примітках до звітності. Оскільки зазначені показники ґрунтуються на припущеннях та розрахунках, що потребує їх належного достатнього обґрунтування, зокрема на підставі використання заходів економічного аналізу формування та використання фінансових резервів.

Формування фінансових резервів здійснюється, як правило, на підставі припущень управлінського персоналу підприємства щодо подій, які можуть відбутися в майбутньому. Такі припущення ґрунтуються на оцінюванні трендів, які мають місце у міжнародних та національних економічних системах, суспільному розвитку, галузях діяльності, а також у функціонуванні самого підприємства. Відповідні припущення, у більшості випадків, формуються на підставі оцінювання вартісних, кількісних та якісних показників, що були ідентифіковані в минулому протягом попередніх періодів, з подальшим проектуванням їх поведінки в майбутньому.

Зважаючи на це, аналітичне оцінювання формування фінансових резервів має передбачати необхідність ідентифікації чинників, які впливатимуть на оптимальний розмір резервів, що мають бути сформовані, на спосіб і алгоритм формування, а також визначення характеру та оціночної величини такого впливу. На нашу думку, до чинників, які визначають аспекти формування підприємствами

фінансових резервів, можуть бути віднесені інтереси суспільства, вимоги чинного законодавства, параметри ринків ресурсів та збуту продукції підприємства, а також інтереси його власників та параметри функціонування.

Інтереси суспільства формалізуються, насамперед, через формальні (громадські об'єднання, органи управління, організації, що виконують представницькі функції тощо) та неформальні (відносини між підприємством та місцевою громадою, спосіб впливу діяльності підприємств на розвиток галузі і територій тощо) інститути, які висувають власні професійні, споживчі, соціальні, екологічні та інші види вимог, дотримання яких асоціюється управлінським персоналом з необхідністю врахування певних обмежень господарської діяльності, необхідністю визнання додаткових витрат та модифікації алгоритмів використання прибутку. З іншого боку, участь підприємства в діяльності суспільних груп та інститутів, які представляють їх інтереси, може сприяти підприємству в отриманні доступу до окремих територіальних та галузевих ринків, узгодженому з іншими суб'єктами господарювання вирішенню проблем діяльності, розробці певних її стандартів.

Вимоги чинного законодавства, на нашу думку, мають різнобічний вплив на формування резервів підприємств. Зокрема, це стосується самої необхідності формування, встановлення вимог щодо способів, джерел та алгоритмів формування, способів забезпечення тощо. Водночас, чинне законодавство забезпечує існування універсального підходу щодо формування та розкриття в інтересах зацікавлених осіб інформації щодо формування резервів, а також врахування впливу відповідних процедур на об'єкти оподаткування.

Підприємство незалежно від галузі діяльності та географічної локалізації завжди потребує забезпечення свого функціонування ресурсами праці, матеріальними та фінансовими ресурсами. Ринки, на яких підприємство їх отримує, можуть характеризуватися існуванням чинників сезонних коливань, фізичних обмежень ресурсів, обумовлених природними та іншими обставинами, різними засобами державного впливу і регулювання тощо. Зазначене обумовлює виникнення ризиків нерівномірного у часі, неповного за обсягом і несвоечасного з огляду на виробничі потреби отримання підприємством необхідних ресурсів, що може стати причиною понесення додаткових витрат та зниження величини фінансових результатів.

Водночас, ринки збуту можуть мати такі ж джерела ризиків, як і ринки ресурсів, проте вплив таких ризиків спрямований на можливість підприємства продати власну продукцію споживачам. Як наслідок, можуть мати місце сезонні коливання попиту, неритмічність збуту, як наслідок — неможливість визначення точного обсягу продукції, яку готові придбати споживачі, що обумовлює виникнення додаткових

витрат, пов'язаних з її зберіганням у складських приміщеннях, тимчасовим зупиненням експлуатації окремих об'єктів основних засобів або навпаки — виникає потреба у терміновому отриманні додаткових.

Виникнення ризиків, обумовлених зазначеними чинниками, вимагає від підприємства необхідної реакції, яка б дозволила попередити, нейтралізувати або компенсувати негативний вплив окреслених чинників. Насамперед, в існуванні відповідної реакції зацікавлені власники підприємства, які очікують отримати економічний або інший вид зиску від його діяльності. Саме тому, зменшення негативного впливу зовнішніх обставин на результати функціонування суб'єкта господарювання має на меті, в підсумку, захист інтересів власників, і формування фінансових резервів є одним з механізмів такого захисту.

З іншого боку, можливість формування резервів визначається сукупністю параметрів діяльності самого підприємства. Серед них, на наше переконання, найважливішим є поведінка управлінського персоналу в умовах необхідності реалізації очікувань власників підприємства за обставин обмеження наявних ресурсів. Такі обмеження накладають на управлінський персонал обов'язки щодо передбачення можливих негативних наслідків діяльності, їх своєчасного виявлення, ідентифікації та оцінювання з подальшою розробкою і впровадженням алгоритмів нейтралізації або компенсації, в тому числі — через механізм формування резервів.

Модель формування резервів підприємства під впливом різних видів чинників представлена на рис. 1.

В контексті аналізу формування фінансових резервів під впливом чинників, наведених на Рис. 1,

важливими є такі показники як період часу, протягом якого відповідні резерви мають бути сформовані, їх вартісна величина, а також джерела формування.

Період часу має бути оцінений, виходячи з необхідності використання певної кількості ресурсів, які можуть бути залучені підприємством протягом періоду функціонування. Діяльність підприємства може характеризуватися певними параметрами регулярності та ритмічності, що можуть залежати від тривалості операційного та фінансового циклів, сезонності операційних процесів тощо. При цьому, зазначені характеристики можуть мати різний спосіб їх визнання та оцінювання, обумовлюються різними алгоритмами поведінки управлінського персоналу, що впливає на певну нерівнозначність періодів як формування, так і використання на різних підприємствах однієї організаційно-правової форми, територіальної локації, виду економічної діяльності чи, навіть, її розміру. Водночас, формування резервів потребує використання ресурсів підприємства, внаслідок чого виникає необхідність у визначенні ефективності їх використання, зокрема в інтересах управлінського персоналу, банківських установ, власників капіталу та інших зацікавлених осіб, оскільки результати порівняння показників різних підприємств є одним з чинників, який впливає на перерозподіл власного та позикового капіталу.

Наразі єдиним механізмом вирішення такої проблеми є встановлення єдиного періоду часу, протягом якого формуються фінансові резерви, для забезпечення співставності результатів аналізу. Такий період визначається як звітний період, передбачений застосованою концептуальною основою фінансової звітності (підсумкової або проміжної,

Рис. 1. Модель формування фінансових резервів підприємства

окремої чи консолідованої тощо). Проте, зазначений підхід не враховує особливості функціонування підприємств різних галузей економіки, географічної локації організаційної структури тощо, оскільки відповідні обставини обумовлюють існування різних проміжків часу операційної діяльності, протягом якої можуть бути ідентифіковані ознаки ризиків і, як наслідок, виникає потреба у своєчасному реагуванні на них шляхом формування резервів. Іншими словами, кожне підприємство має власні періоди, протягом яких існує потреба у формуванні фінансових резервів.

Зважаючи на це, до завдань аналізу формування фінансових резервів має бути віднесено ідентифікація проміжків часу, протягом яких конкретне підприємство має сформувати фінансові резерви, виходячи з особливостей своєї діяльності. Відповідно, для організації відповідних заходів аналізу мають бути вирішені наступні завдання:

- ідентифікація періодів, протягом якого діяльність підприємства зазнає найбільш інтенсивного впливу ризиків;
- визначення тривалості заходів, пов'язаних з формуванням резервів, виходячи з організаційних можливостей, досвіду управлінського персоналу, можливості компенсації негативного впливу ризиків за рахунок інших механізмів тощо;
- встановлення тривалості впливу ризиків на діяльність підприємства з огляду на потреби імовірного обмеження можливості використання наявних ресурсів у зв'язку з необхідності попередження, виявлення та усунення небажаних відхилень у самій діяльності, в її результатах та у відповідній інформації.

Вартісна величина фінансових резервів, що мають бути сформовані підприємством протягом визначеного періоду, визначається, з одного боку, необхідністю в разі потреби компенсувати повну величину витрат, пов'язаних з реалізованими ризиками діяльності, з іншого — обмеженнями, які можуть бути формалізовані законодавством, нормативно-правовими документами, установчими документами підприємства, а також його фактично наявними ресурсами.

Повна величина витрат, які обумовлені ризиками діяльності підприємства та мають бути компенсовані за рахунок сформованих фінансових резервів, як свідчить досвід функціонування суб'єктів підприємництва, має враховувати як прямі, так і непрямі або альтернативні витрати. Зокрема, будь-які витрати, пов'язані з безпосереднім реагуванням на реалізовані ризики (відшкодування збитків, терміновий ремонт майна, гарантійне обслуговування проданого товару, компенсація наданих покупцям знижок, забезпечення критичних значень фінансових коефіцієнтів тощо) обумовлені використанням фінансових ресурсів, матеріальних ресурсів та ресурсів часу (праці), які мають вартісну оцінку. Саме зазначена

оцінка і є обліковою основою для визначення величини фінансових резервів, що формуються.

Водночас, ресурси, використання яких обмежується у зв'язку з їх формування, як правило, придбаваються чи отримуються підприємством для здійснення поточної діяльності, тому їх використання для забезпечення сформованих фінансових резервів може призвести до недоотримання певних доходів і, як наслідок — до втрати певної частини очікуваного прибутку. Наприклад, тимчасово вільні грошові кошти можуть бути інвестовані підприємством шляхом внесення на депозит або придбання короточасних цінних паперів для отримання протягом нетривалого періоду певних доходів. Такі доходи, в разі їх неотримання з причини обмеження використання грошових коштів для забезпечення резервів, ідентифікуються як альтернативні витрати і мають враховуватися у загальній величині фінансових резервів.

В контексті зазначеного, до завдань аналізу фінансових резервів підприємства мають бути віднесені наступні:

- оцінювання величини прямих витрат, які, як очікується, можуть бути визнані внаслідок реалізації ризиків діяльності підприємства;
- визначення розрахункової величини альтернативних витрат, які може визнати підприємство внаслідок забезпечення сформованих резервів за рахунок активів, які не зможуть бути залучені до фінансово-господарської діяльності;
- здійснення коригування отриманої суми витрат, які можуть бути понесені внаслідок створення фінансових резервів, з урахуванням обмежень, які визначаються вимогами нормативних документів (законодавчих, внутрішніх та інших) щодо граничної величини фінансових резервів відповідного призначення.

Джерелами формування резервів, як правило, визначаються витрати підприємства, які пов'язані з вартістю активів, призначених для забезпечення фінансових резервів. При цьому, варто брати до уваги, що формування резервів передбачає використання вартості відповідних активів, але не їх фізичну форму. Іншими словами, вартість активів, які забезпечують формування резервів, не враховує факту їх фізичного руху. Це може спричинити розбіжності у цінах величини витрат активів на момент формування фінансових резервів з цінами активів, які були придбані після формування резерву і були фактично використані в разі реалізації ризиків діяльності підприємства. З іншого боку, для забезпечення фінансового резерву з урахуванням характеру, способу впливу на діяльність та алгоритму реалізації ризиків, можуть бути використані активи, які на момент формування резерву відсутні у підприємства. Тому, виникатиме потреба придбання необхідних активів.

Зважаючи на викладене, завданнями аналізу формування фінансових резервів мають стати:

- формування та обґрунтування оціночних характеристик активів, які можуть бути використані в разі реалізації ризиків діяльності, для компенсації впливу яких створюються фінансові резерви;
- формалізація та оцінювання потреб у придбанні активів, які мають забезпечувати фінансові резерви, проте, на момент їх формування, відсутні в розпорядженні підприємства;
- розробка та обґрунтування припущень щодо динаміки вартості активів, спрямованих на забезпечення фінансових резервів, від моменту формування резервів до дати їх очікуваного використання.

Основою для аналітичного оцінювання використання резервів, як і у випадку їх формування, є визнання факту існування системи чинників, вплив яких визначає величину резервів, які використовуються в цілях попередження імовірних ризиків господарської діяльності, нейтралізації та компенсації їх фактичного впливу на результати функціонування підприємства. В контексті зазначеного, вважаємо за доцільне звернути увагу на пріоритетність серед різних груп чинників врахування впливу нормативного регулювання. Це пояснюється тим, що незалежно від факту настання чи відсутності обставин, які свідчать про фактичну реалізацію потенційних ризиків діяльності саме нормативне регулювання визначає необхідність визнання факту використання резервів. При цьому, факт визнання резерву відбувся раніше, тому витрати, пов'язані як з формуванням, так і з використанням фінансових резервів, вже понесені.

На етапі використання резервів відбувається лише віднесення вартості певних видів ресурсів, до заходів, пов'язаних або з попередженням, нейтралізацією та компенсацією втрат, спричинених ризиками, або до зменшення величини самих резервів, виходячи з факту змін у ресурсах підприємства та джерелах їх фінансування незалежно від того, чи були фактично реалізовані очікувані раніше ризики.

Саме нормативне регулювання визначає, яким чином в контексті управління діяльністю, формування інформаційних потоків, забезпечення економічних та інших інтересів власників відбувається визнання факту використання резервів, з ідентифікацією підстав для такого визнання. Водночас, нормативне регулювання забезпечує розуміння алгоритмів визначення величини використаних резервів (як з урахуванням наявності чи відсутності факту реалізації ризиків так і без відповідного урахування), а також послідовність заходів (визнання, вимірювання, розрахунки тощо), які мають бути виконані відповідальними особами.

Вплив інтересів суспільства на використання фінансових резервів підприємства має місце у зв'язку з фактичним виникненням обставин, які свідчать про фактичне понесення витрат, які безпосередньо не пов'язані з діяльністю підприємства. Як прави-

ло, такі витрати мають місце при участі суб'єкта господарювання в реалізації соціальних програм територіальних громад, при виникненні надзвичайних подій природного або техногенного походження, внаслідок яких виникає необхідність обмеження діяльності, усунення загроз працівникам та населенню, надання фінансової та іншої допомоги. Інтересами суспільства також обумовлюється необхідність використання ресурсів підприємства для соціального захисту його працівників, забезпечення їх професійного навчання та перепідготовки, створення необхідних умов для роботи, компенсації вартості медичної допомоги тощо.

Також до чинників, які впливають на використання сформованих підприємством фінансових резервів може бути віднесений спосіб реагування на реалізовані ризики діяльності постачальників фінансових послуг, що функціонують на відповідному ринку. Насамперед, мова йде про суб'єктів страхової діяльності, які на договірних умовах приймають повністю або частково фінансові ризики підприємства: чим більшу частину ризиків підприємство може компенсувати за рахунок страхових виплат, тим менший обсяг власних фінансових резервів воно може витратити. Варто також звернути увагу, що постачальники кредитного капіталу також приймають рішення щодо його надання підприємству з урахуванням ефективності його власних заходів щодо управління ризиками, зокрема — за рахунок формування і використання фінансових резервів, що впливає на його фінансово-майновий стан.

Ще одна група чинників, які впливають на використання фінансових резервів підприємства, представлена його контрагентами. Їх поведінка стосовно постачання підприємству ресурсів або придбання його продукції часто визначається як загальноекономічними обставинами, так і історією господарських зв'язків. Варто також відзначити особистісний чинник, генерований управлінським персоналом як підприємства, так і його контрагентів, обумовлених досвідом, навичками та суб'єктивним розумінням господарських процесів, в тому числі під час взаємодії з іншими підприємствами. Від цього можуть залежати умови постачання ресурсів, їх подальшого обслуговування (в тому числі гарантійного), надання знижок контрагентам та отримання від них сприятливих умов у здійсненні розрахунків, ритмічність постачання ресурсів та реалізації продукції тощо. Відповідні обставини враховуються управлінським персоналом підприємства, відповідальним за використання фінансових резервів в рамках формалізованої політики управління ризиками господарської діяльності. Зазначене має безпосередній вплив як на саму діяльність, так і на відображення її змісту та результатів (зокрема — використання резервів) в системі бухгалтерського обліку.

Модель ідентифікації чинників використання фінансових резервів підприємства наведена на рис. 2.

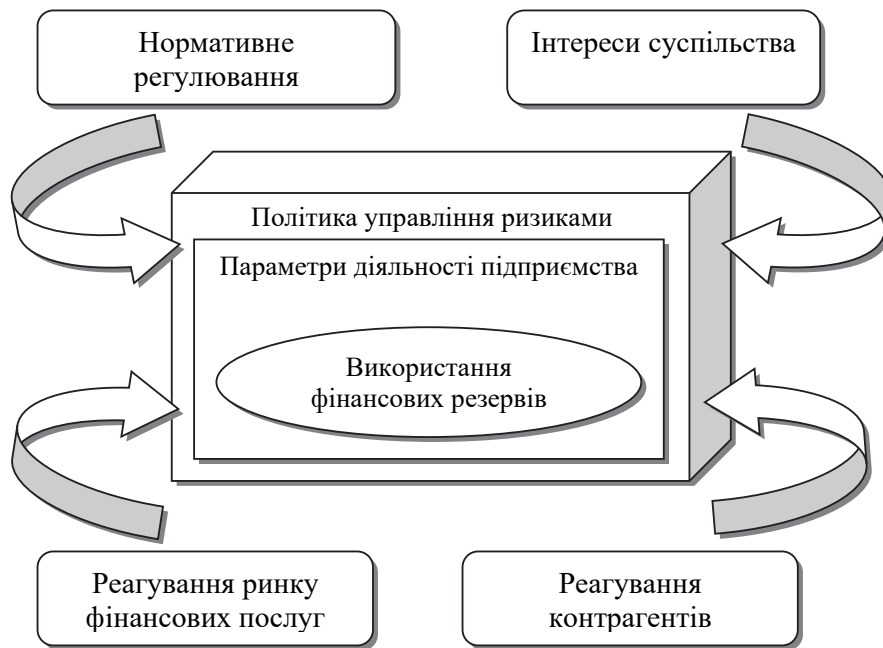

Рис. 2. Модель використання фінансових резервів підприємства

Таким чином, на відміну від аспектів формування фінансових резервів, характеристики їх фактичного використання в контексті вирішення завдань аналізу стосуються, з одного боку, фактичної реалізації ризиків фінансово-господарської діяльності підприємства, з іншого — фактичного використання активів, які у фізичній формі забезпечують покриття фінансових резервів під час нейтралізації наслідків реалізації ризиків. Іншими словами, використання фінансових резервів має фактографічний характер, що обумовлюється існуванням фізичної (а не імовірнісної) можливості визнання необхідності понесення витрат.

Зазначене обумовлює, що заходи аналізу використання фінансових резервів мають заключний характер, тобто можуть бути застосовані лише після реалізації обставин, які вже фактично вплинули на фінансово-господарську діяльність. В цьому випадку, результати аналізу можуть оцінити не очікувані параметри, як у випадку формування, а фактичні результати використання фінансових резервів.

- До таких завдань мають бути віднесені наступні:
- ідентифікація обставин, що призвели до необхідності фактичного використання фінансових резервів кожного виду;
 - оцінка вартісної динаміки та структури використання фінансових резервів протягом визначеного на етапі формування періоду;
 - визначення фактичної кількісної та вартісної структури активів, які були використані під час усунення наслідків впливу обставин, що призвели до використання резервів;
 - визначення та оцінювання відхилень між вартістю активів, які забезпечували фактично використані фінансові резерви, що мала місце на момент

створення резервів кожного виду, та вартістю, яка мала місце в процесі фактичного використання резервів для компенсації наслідків негативного впливу обставин, обумовлених реалізованими ризиками діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, завдання аналізу фінансових резервів підприємства, сформульовані за підсумками проведеного наукового дослідження, охоплюють основні аспекти їх формування та використання. Вирішення зазначених завдань дає можливість вирішити основні теоретичні та методичні проблеми управління ризиками діяльності підприємств на основі формування та використання фінансових резервів. При цьому, таке вирішення ґрунтуватиметься на підставі впливу основних зовнішніх і внутрішніх чинників на діяльність підприємства в умовах, коли зазначений вплив матиме ознаки ризиків.

Формалізовані завдання дають можливість формувати аналітичну діяльність відповідних суб'єктів, спрямовану на вирішення практичних завдань не лише бухгалтерського обліку і підготовки фінансової звітності. Визначені завдання можуть використовуватися для досягнення цілей, державного фінансового контролю, аудиторської діяльності, а також — персоналу підприємства, який уповноважений здійснювати заходи внутрішнього контролю.

Відтак, вважаємо, що предметна область подальших досліджень аналізу формування і використання фінансових резервів підприємств має враховувати необхідність вирішення проблем інформаційного та методичного забезпечення вирішення формалізованих завдань в контексті інтересів зацікавлених суб'єктів.

Література

1. Білошкурський М., Заїчко І., Ковернінська Ю. Фінансовий аналіз резервів прибутку для активізації інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. Т. 7, № 2. DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.02.10>.
2. Верига Ю. А., Орищенко М. М. Резервування капіталу: облік, аудит та звітність : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 177 с.
3. Гуцаленко Л. В., Молдован М. М. Методичні засади аналізу фінансових результатів підприємств аграрного бізнесу. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 1(52). С. 56–64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-8>.
4. Засадний Б. А. Обліково-контрольне забезпечення управління діяльністю підприємств в умовах застосування МСФЗ: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.09. Київ, 2020. 518 с.
5. Карпушенко М. Ю. Безпекоорієнтований механізм інтегрованої оцінки інвестиційного потенціалу суб'єктів господарювання: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 21.04.02. Харків, 2021. 36 с.
6. Крамаренко І. С., Войт Д. С., Прокопенко Н. О., Кльоц Ю. Ю., Христофоров В. О. Фінансові резерви інвестиційного потенціалу національної економіки в нестійких умовах. *Економіка та держава*. 2020. № 4. С. 215–220. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.4.215>.
7. Крупка Я. Відкриті та приховані резерви в системі обліку і звітності підприємств. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 2. С. 117–128. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2021.02.117>.
8. Окаянюк К. М. Інвестиційні резерви та шляхи їх залучення у розвиток економіки в умовах фінансових обмежень. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 54. С. 249–253. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.54-37>.
9. Остап'юк Н. А., Климович Д. А. Аналіз та удосконалення коефіцієнтів ризику невиконання зобов'язань за фінансовими інструментами унітарних підприємств та господарських товариств державного сектору економіки. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-136>.
10. Падій І. О. Економічний зміст і функціональні завдання резервів та забезпечень на підприємстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. 2018. Вип. 21. Ч. 2. С. 48–53. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/12.pdf (дата звернення: 01.10.2025).
11. Пилипенко Л. М., Демська Ю. В. Організація і методика оцінювання резервів капіталу в бухгалтерському обліку. *Облік і фінанси*. 2019. № 1(83). С. 63–70. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1\(83\)-63-70](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1(83)-63-70).
12. Сулима М. О., Гвінсадзе А. А. Ефективне управління доходами, витратами і фінансовими результатами підприємства. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2024. № 1(13). С. 188–199. DOI: <http://doi.org/10.32750/2024-0118>.
13. Тесленко Т. І. Сутність та порядок формування резерву сумнівних боргів. *Modern Economics*. 2018. № 10, С. 129–133. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V10\(2018\)-21](https://doi.org/10.31521/modecon.V10(2018)-21).
14. Шерстюк О. Л., Жук Н. Л. Параметризація завдань аудиту операцій з фінансовими резервами. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-22>.
15. Bitar M., Pukthuanthong K., Walker T. The effect of capital ratios on the risk, efficiency and profitability of banks: Evidence from OECD countries. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. 2018. 53. P. 227–262. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2017.12.002>.
16. Färe R., Grosskopf S. A comment on weak disposability in nonparametric analysis. *American Journal of Agriculture Economics*. 2009. 91(2). P. 535–538. URL: https://econpapers.repec.org/article/oupajagec/v_3a91_3ay_3a2007_3ai_3a2_3ap_3a535-538.htm (дата звернення: 06.10.2025).
17. Fukuyama H., Tan Yo. Investigating into the dual role of loan loss reserves in banking production process. *Annals of Operations Research*. 2024. 334. P. 423–444. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10479-021-04365-w>.
18. Yi Z., Weili X., Shengping P. Analysis of an Optimal Model for Liquidity Management of Financial Assets Using an Intelligent Scheduling Approach. *Journal of Mathematics*. 2021. 7267667. DOI: <https://doi.org/10.1155/2021/7267667>.
19. Zhai J., Bai M. Mean-variance model for portfolio optimization with background risk based on uncertainty theory. *International Journal of General Systems*. 2018. 47, 3. P. 294–312. DOI: <https://doi.org/10.1080/03081079.2017.1414210>.

References

1. Biloshkurskyi, M., Zaichko, I., Koverninska, Y. (2023). Finansovyi analiz rezerviv prybutku dlia aktyvizatsii investytsiino-innovatsiinoi diialnosti pidpriumstva [Financial analysis of profit reserves to enhance investment and innovation activities of the enterprise]. *Journal of Innovations and Sustainability*, 7(2), 10. DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.02.10> [in Ukrainian].
2. Veryha, Yu. A., Oryshchenko, M. M. (2011). Rezervuvannia kapitalu: oblik, audyt ta zvitnist [Capital reserves: accounting, auditing and reporting]. Poltava: RVV PUET [in Ukrainian].
3. Gutsalenko, L., Moldovan, M. (2025). Metodychni zasady analizu finansovykh rezultativ pidpriumstv ahrarnoho biznesu [Methodological principles of analysis of financial results of agricultural business enterprises]. *Stalyi rozvytok ekonomiky — Sustainable Development of Economy*, 1(52), 56–64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-8> [in Ukrainian].

4. Zasadnyi, B. A. (2020) Oblikovo-kontrolne zabezpechennia upravlinnia diialnistiu pidpriemstv v umovakh zasto-
suvannia MSFZ [Accounting and control support for the management of enterprises in the application of IFRS]. Doctor's
thesis. Kyiv [in Ukrainian].
5. Karpushenko, M. Yu. (2021). Bezpekooriantovanyi mekhanizm intehrovanoi otsinky investytsiinoho potentsialu su-
bektiv hospodariuvannia [Safely Oriented Mechanism of Business Entities Investment Potential Integrated Assessment].
Extended abstract of Doctor's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
6. Kramarenko, I. S., Voit, D. S., Prokopenko, N. O., Klots, Yu. Yu., Khrystoforov, V. O. (2020). Finansovi rezervy in-
vestytsiinoho potentsialu natsionalnoi ekonomiky v nestiiklykh umovakh [Financial reserves of investment potential of
national economy in unstable conditions]. *Ekonomika ta derzhava — Economy and state*, 4, 215–220. DOI: [https://doi.
org/10.32702/2306-6806.2020.4.215](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.4.215) [in Ukrainian].
7. Krupka, Ya. (2021). Vidkryti ta prykhovani rezervy v systemi obliku i zvitnosti pidpriemstv [Open and hidden
reserves in accounting system and reporting of enterprises]. *Visnyk ekonomiky — Herald of Economics*, 2, 117–128.
DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2021.02.117> [in Ukrainian].
8. Okayanyuk, K. (2020). Investytsiini rezervy ta shliakhy yikh zaluchennia u rozvytok ekonomiky v umovakh fi-
nansovykh obmezhen [Investment reserves and ways to involve them in economic development in conditions of finan-
cial constraints]. *Prychornomorski ekonomichni studii — Black sea economic studies*, 54, 249–253. DOI: [https://doi.
org/10.32843/bses.54-37](https://doi.org/10.32843/bses.54-37) [in Ukrainian].
9. Ostapiuk, N., Klymovych, D. (2024). Analiz ta udoskonalennia koefitsientiv ryzyku nevykonannia zoboviazan za
finansovymy instrumentamy unitarnykh pidpriemstv ta hospodarskykh tovarystv derzhavnogo sektoru ekonomiky
[Analysis and improvement of coefficients of risk of non-fulfillment of obligations under financial instruments of unitary
enterprises and business companies of the state sector of the economy]. *Ekonomika ta suspilstvo — Economy and Society*,
67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-136> [in Ukrainian].
10. Padii, I. (2018). Ekonomichniy zmist i funktsionalni zavdannia rezerviv ta zabezpechen na pidpriemstvi [Eco-
nomic essence and functional objectives of reserves and ensuring at enterprise]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsio-
nalnogo universytetu. Seriiia "Ekonomika — Scientific Bulletin of Uzhhorod University, Series "Economics"*, 21, 2, 48–53.
Retrieved from http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/12.pdf [in Ukrainian].
11. Pylypenko, L., Demska, Yu. (2019). Orhanizatsiia i metodyka otsiniuvannia rezerviv kapitalu v bukhhalterskomu
obliku [Organization and Methods for Assessing the Capital Reserves in Accounting]. *Oblik i finansi*, 1(83), 63–70.
DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1\(83\)-63-70](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1(83)-63-70) [in Ukrainian].
12. Sulyma, M., Gvinsadze, A. (2024). Efektyvne upravlinnia dokhodamy, vytratamy i finansovymy rezultatamy pidpr-
yemstva [Effective management of income, expenses and financial results of the enterprise]. *European scientific journal
of Economic and Financial innovation*, 1(13), 188–199. DOI: <http://doi.org/10.32750/2024-0118> [in Ukrainian].
13. Teslenko T. (2018). Sutnist ta poriadok formuvannia rezervu sumnivnykh borhiv [The essence and order of forming
the reservoir of domestic debts]. *Modern Economics*, 10, 129–133. DOI: [https://doi.org/ 10.31521/modecon.V10\(2018\)-21](https://doi.org/10.31521/modecon.V10(2018)-21)
[in Ukrainian].
14. Sherstiuk, O., Zhuk, N. (2021). Parametryzatsiia zavdan audytu operatsii z finansovymy rezervamy [Parametriza-
tion of operations with financial reserves audit tasks]. *Ekonomika ta suspilstvo — Economy and Society*, 34. DOI: [https://
doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-22](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-22)
15. Bitar, M., Pukthuanthong, K., & Walker, T. (2018). The effect of capital ratios on the risk, efficiency and profitabil-
ity of banks: Evidence from OECD countries. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 53,
227–262. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2017.12.002>
16. Färe, R., & Grosskopf, S. (2009). A comment on weak disposability in nonparametric analysis. *American Journal
of Agriculture Economics*, 91(2), 535–538. Retrieved from https://econpapers.repec.org/article/oupajagec/v_3a91_3ay_3a2007_3ai_3a2_3ap_3a535-538.htm
17. Fukuyama, H., Tan, Yo. (2024). Investigating into the dual role of loan loss reserves in banking production process.
Annals of Operations Research 334, 423–444. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10479-021-04365-w>.
18. Yi, Z., Weili, X., Shengping, P. (2021). Analysis of an Optimal Model for Liquidity Management of Financial Assets
Using an Intelligent Scheduling Approach. *Journal of Mathematics*, 7267667. DOI: <https://doi.org/10.1155/2021/7267667>
19. Zhai, J., Bai, M. (2018). Mean-variance model for portfolio optimization with background risk based on uncertainty
theory. *International Journal of General Systems*, 47, 3, 294–312. DOI: <https://doi.org/10.1080/03081079.2017.1414210>